

Огородник В. В.

к.е.н.,

Інститут банківських технологій та бізнесу

ДВНЗ «Університет банківської справи», Україна;

e-mail: vera_ubs@ukr.net; ORCID ID: 0000-0003-2031-1896

Демко І. І.

к.е.н.,

Львівський навчально-науковий інститут

ДВНЗ «Університет банківської справи», Україна;

e-mail: iruna.demko@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-2186-1876

Козьмук Н. І.

к.е.н.,

Львівський навчально-науковий інститут

ДВНЗ «Університет банківської справи», Україна;

e-mail: kozmuk_natalia@ukr.net; ORCID0000-0001-7438-8691

БАНКИ З ДЕРЖАВНОЮ УЧАСТЮ В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ФУНКЦІЇ

Анотація. Визначено значущість банків з державною участю в соціально-економічному зростанні України. Розглянуто причини появи державного капіталу в банківській системі, які існують у світовій практиці. Виявлено відсутність уніфікованого підходу до класифікації функцій банків із державною участю.

Обґрунтовано причини домінування державної частки власності в банківській системі України, які поділяють на зовнішні (екзогенні) щодо банків (історичні передумови та необхідність виконання специфічних функцій, не властивих приватним банкам) і внутрішні (ендогенні) причини (недопущення банкрутства системно важливих банків, вплив кризових явища на банки). Проаналізовано зміни в загальній чисельності банків і банків із державною участю, а також частки активів банків із державною участю в загальному обсязі активів банківської системи за 2005-2017 рр. Виявлено, що упродовж 2015-2017 рр. відбулося розширення частки державної власності в банках України.

Наведено авторське тлумачення функцій банків із державною участю (сприяння розвитку інноваційної економіки, компенсація недоліків ринкового механізму, забезпечення економічної безпеки держави, активізація розвитку малого і середнього бізнесу); виокремлено позитивні (вплив на соціально-економічну ситуацію у країні, вплив на розвиток реального сектору економіки, реалізація державної економічної та інноваційної політики, значно вища стабільність і висока рентабельність банків із державною участю, бар'єр для ризикованого збільшення присутності іноземного капіталу) і негативні (можливе нецільове використання державних коштів, значний вплив на управління банком з державною участю політичної еліти країни, створення певних переваг для одних учасників банківського ринку щодо інших) наслідки домінуючої частки державної власності в банківській системі. Наголошено на доцільності реформування системи управління банків із державною участю в Україні.

Ключові слова: банк, банк із державною участю, банківська система, управління банками з державною участю, системно важливий банк.

Формул: 0; рис.: 2; табл.: 0; бібл.: 13.

Ohorodnyk V. V.

Ph. D. in Economics,

Institute of Banking Technology and Business

of SHEI «Banking University», Ukraine;

e-mail: vera_ubs@ukr.net; ORCID ID: 0000-0003-2031-1896

Demko I. I.
Ph. D. in Economics,
Lviv Educational-Scientific Institute
of SHEI «Banking University», Ukraine;
e-mail: iruna.demko@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-2186-1876

Kozmuk N. I.
Ph. D. in Economics,
Lviv Educational-Scientific Institute
of SHEI «Banking University», Ukraine;
e-mail: koz muk_natalia@ukr.net; ORCID ID: 0000-0001-7438-8691

STATE-OWNED BANKS IN UKRAINE: ORIGINS AND FUNCTIONS

Abstract. The research defines the importance of state-owned banks for socio-economic growth of Ukraine; it also outlines the international experience of state share in the national banking systems and possible reasons for its appearance and existence. The lack of the unified approach to the classification of the state-owned banks functions has been revealed.

It is suggested to consider the reasons for the dominance of the state share in the Ukrainian banking system both from the point of view of external (historical prerequisites, market demand and necessity to perform non-specific functions) and internal (preventing the bankruptcy of system significant banks, the impact of the national and / or international financial and banking crisis) reasons. The changes in the total number of banks and state-owned banks as well as the shares of state-owned banks assets in the total volume of assets of the banking system for 2005-2017 were analyzed. It was revealed that during the 2015-2017 years, the share of state property in Ukrainian banks was expanded.

The author's interpretation of the state-owned banks functions is suggested (promotion of innovation economy, compensation of market mechanism deficiencies, ensuring economic security of the state, activating the development of small and medium businesses). The positive consequences (the impact on the socio-economic situation in the country, the impact on the development of the real sector of the economy, the implementation of the state economic and innovation policy, much higher stability and high profitability of banks with state share, a barrier for a risky increase in the presence of foreign capital) and the negative ones (possible misuse of public funds, significant influence of the country's political elite on the management of the bank with the state participation, creation of certain advantages for some participants in the banking market in relation to the others) of the state property significant share in the banking system are dwelt upon. The necessity of the state-owned banks management national reform is emphasized.

Keywords: bank, state-owned banks, banking system, state-owned banks management, system significant bank.

GEL Classification: G21, G28

Formulas: 0; fig.: 2; tabl.: 0; bibl.: 13.

Огородник В. В.

к.э.н.,
Институт банковских технологий и бизнеса
ГВУЗ «Университет банковского дела», Украина;
e-mail: vera_ubs@ukr.net; ORCID ID: 0000-0003-2031-1896

Демко И. И.

к.э.н.,
Львовский научно-учебный институт
ГВУЗ «Университет банковского дела», Украина;
e-mail: iruna.demko@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-2186-1876

Козьмук Н. И.

к.э.н.,
Львовский научно-учебный институт
ГВУЗ «Университет банковского дела», Украина;
e-mail: koz muk_natalia@ukr.net; ORCID ID: 0000-0001-7438-8691

БАНКИ С ГОСУДАРСТВЕННЫМ УЧАСТИЕМ В УКРАИНЕ: ПРИЧИНЫ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И ФУНКЦИИ

Аннотация. Определена значимость банков с государственным участием в социально-экономическом росте Украины. Рассмотрены существующие в мировой практике причины появления государственного капитала в банковской системе. Выявлено отсутствие унифицированного подхода к классификации функций банков с государственным участием. Обоснованно причины доминирования государственной доли собственности в банковской системе Украины. Приведено авторское толкование функций банков с государственным участием; выделены положительные и отрицательные последствия доминирующей доли государственной собственности в банковской системе. Отмечена необходимость реформирования системы управления банков с государственным участием в Украине.

Ключевые слова: банк, банк с государственным участием, банковская система, управление банками с государственным участием, системно важный банк.

Формул.: 0; рис.: 2; табл.: 0; библиограф.: 13.

Вступ. Повноцінне функціонування банківської системи відіграє провідну роль у соціально-економічному зростанні країни. Підтверджуючи це можемо навести такі твердження: банківські установи через розширення доступу до кредитних ресурсів стимулюють розвиток провідних секторів економіки; банківські установи через виконання функції фінансового посередника забезпечують пришвидшення економічної активності, а також зменшення обсягу готівкових розрахунків, що, у свою чергу, сприяє мінімізації тіньової економіки; ефективно функціонуюча та конкурентна банківська система є запорукою фінансової стабільності держави.

Однак, для соціально-економічного розвитку держави важливе значення має не тільки повноцінне функціонування у банківській системі банків загалом, а ще й діяльність банків з державною участю, як прямих виконавців державної політики.

Банки з державною участю мають важливе значення у соціально-економічному розвитку держави. Саме тому актуальним видається визначення причин, які обґрунтовують значну частку державної власності у банківській системі, їх функцій, а також позитивних та негативних наслідків значної частки державної власності у банківській системі України.

Аналіз досліджень та постановка завдань. З цієї точки зору заслуговують на увагу погляди таких науковців, як Примостка Л.О. [1], Абрамова М.О. [2], Андришин С.С. [3], Кузнецова В.В. [3], Ейяті Едуардо Леві (Yeyati, Eduardo Levy), Мікко Алехандро (Misso, Alejandro), Паніца Уго (Panizza, Ugo), Р. Ла Порта (La Porta), Ф. Лопес-де-Силанес (Florencio Lopez-De-Silanes), та А. Шлейфер (Andrei Shleifer), які у своїх працях обґрунтовують причини появи державного капіталу в банківській системі, функції банків з державною участю, переваги та недоліки значної державної частки власності на банки.

Однак, переважна більшість наукових праць присвячена лише окремим аспектам діяльності банків з державною участю, не існує єдиного підходу до виділення функцій даних банків, причин їх появи.

Відтак, метою дослідження є визначення причин домінуючої державної частки власності в банківській системі України, переваг та недоліків функціонування банків з державною участю, а також їх основних функцій.

Результати досліджень. На нашу думку, при визначенні причин, які обумовлюють певну частку держави у банківській системі кожної країни необхідно розглядати особливості пов'язані з історичними передумовами, соціально-економічним розвитком країни тощо. Так, Абрамова М.О. виділила такі причини домінуючої ролі банків з державною участю [2]:

- спадщина командно-адміністративної системи, у межах якої функціонували три державні банки з чітким розділом функцій у сфері кредитування економічних суб'єктів, що зберігалася тривалий час, а потім, як відомо, в ході здійснення банківської реформи в Росії у 90-х роках створювалися державні спеціалізовані банки певної галузевої спрямованості;
- необхідність функціонування банків, які обслуговують окремі потреби держави та фактично є агентами Уряду в реалізації державних програм;
- наявність конкурентних переваг за рахунок: 1) низької вартості залучених ресурсів (завдяки отриманню дешевих позик на міжнародних ринках капіталу; низькій вартості залучення

ресурсів на внутрішньому ринку: при цьому в якості ресурсів виступають не лише засоби на термінових депозитних рахунках фізичних осіб, а й зарплатні кошти – майже безкоштовні для банків); 2) можливості надання великих кредитів і, як наслідок, обслуговування великих клієнтів (у тому числі, державних корпорацій);

- надання банкам з державною участю різних повноважень в умовах економічної нестабільності (наприклад, підтримка ринку міжбанківських кредитів в умовах останньої світової фінансової кризи);

- підтримка великих банків в умовах криз; великі банки з державною участю в капіталі – це універсальні банки, що здійснюють широкий обсяг банківських операцій і, у зв'язку з цим, беруть на себе значні ризики, отже, недоліки і порушення в області управління ризиками таких банків можуть призвести до істотних диспропорцій у функціонуванні банківської системи і грошового ринку.

Інші вчені Андрюшин С.С. та Кузнецова В.В. обґрунтовують домінування державних банків на ринку банківських послуг такими причинами [3]:

- отримання «у спадок» від радянського періоду: розвинутої інфраструктури, що дає можливість економити на капіталовкладеннях; розвинутої філіальної мережі, що дозволяє їм використовувати ефект масштабу, а відповідно, здійснювати ціноутворення на основі змінних витрат та лідирувати за показником рентабельності;

- наявність доступу до відносно дешевої ресурсної бази (коштами на рахунках бюджету та бюджетних організацій, до кредитів рефінансування Центрального банку, до грошових коштів міжнародних ринків капіталу тощо), що знижує процентні витрати банків;

- наявність адміністративної та фінансової підтримки зі сторони органів державної влади, що покращує імідж банків – носіїв стабільності банківського сектору та відповідно впливає на залучення клієнтів та розвиток банківських операцій.

Більш ґрунтовно видається позиція вчених Ейяті Едуардо Леві (Yeyati, Eduardo Levy), Мікко Алехандро (Mico, Alejandro) та Паніца Уго (Panizza, Ugo) щодо виділення чотирьох груп причин державних інвестицій до банківських систем країн світу [4]:

- 1) забезпечення безпеки та надійності банківської системи;
- 2) пом'якшення недоліків ринкової економіки, пов'язаних з асиметричністю інформації;
- 3) фінансування соціально значимих (але неприбуткових) проектів;
- 4) сприяння фінансовому зростанню та наданню доступу до конкурентних банківських послуг жителями віддалених територій.

Перша група причин державної частки власності у банківській системі пов'язана із забезпеченням надійності банківської діяльності. Банківські установи мають свої специфічні риси, що обумовлено залученням вільних фінансових ресурсів клієнтів у вигляді депозитів та подальшого їх вкладення у кредити. Але сама по собі дана діяльність банків ще не є причиною державної власності на банки. Роль держави проявляється в запобіганні значних негативних наслідків, які можуть бути обумовлені банкрутством банків. Крім того, специфіка банківської діяльності ще й в тому, що банки виступають джерелом коштів для розширення підприємствами своєї діяльності, а також важлива роль належить даним фінансово-кредитним установам в реалізації грошово-кредитної політики держави. Потреба державного втручання в банківську систему може також бути обумовлена значними кредитними ризиками, що притаманні сучасним банкам.

Друга група причин появи державної частки власності у банківській системі пов'язана з тим, що банки задля побудови довгострокових, взаємовигідних відносин із клієнтами потребують достовірної інформації з різних джерел, крім того, банківські установи під час своєї діяльності інтенсивно продукують інформацію. Асиметричність інформації може призвести до негативних наслідків. Аналогічним чином діє відсутність достовірної та правдивої інформації.

Третя група причин пов'язана з тим, що власники приватних фінансово-кредитних установ є незацікавленими у фінансуванні соціально-значимих для суспільства проектів. Наступна причина у цій групі полягає в тому, що приватні банки можуть зірвати проведення монетарної політики держави, зокрема, маючи обмежені стимули для кредитування підприємницької діяльності в період застою економіки. Крім того, державне втручання в банківську систему може

бути виправдано за відсутності розвинутого ринку капіталу, який дозволяє використовувати альтернативні джерела фінансування.

Остання сукупність причин, які обґрунтовують втручання держави в банківську систему полягає у тому, що для приватних банків є не вигідним відкриття філій та відділень у сільських та ізольованих районах. Отже, державне втручання є необхідним для надання банківських послуг жителям цієї місцевості. В основі даної групи причин лежить два переконання: по-перше, надання доступу до банківських послуг може підвищити фінансове становище населення з позитивними ефектами на соціально-економічне зростання та зменшення бідності; доступ до фінансових послуг є правом кожного громадянина, і держава повинна докласти зусиль, щоб гарантувати дотримання цих прав.

Віддаючи належне напрацюванням вчених, оскільки, окремі з обґрунтованих ними причин є актуальними і для характеристики сучасної ситуації у вітчизняній банківській системі, вважаємо за доцільне врахувати більш повно вітчизняну специфіку та виділити причини, що обумовлюють значну частку держави у банківській системі України (рис. 1).

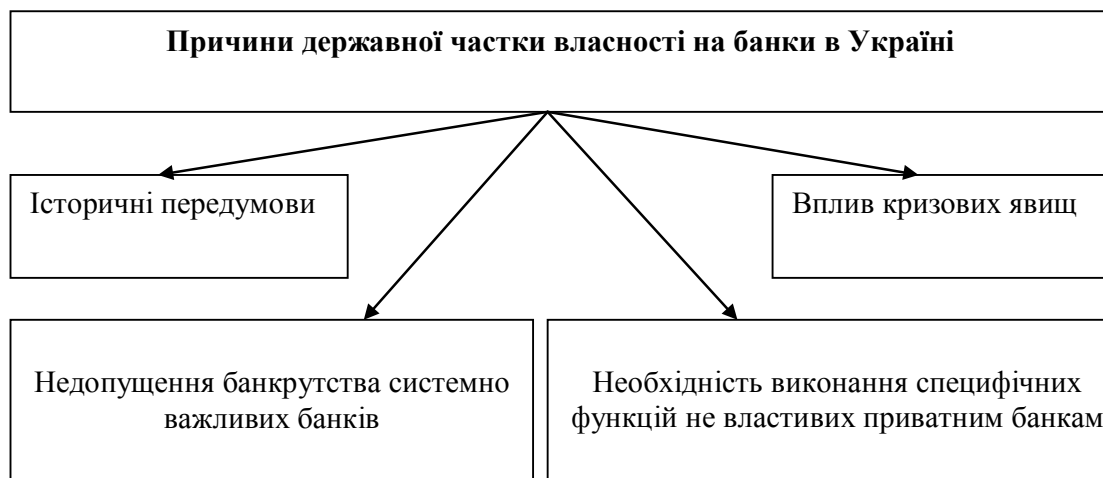

Рис. 1. Причини, що обумовлюють державну власність на банки в Україні
Джерело: Власна розробка автора.

Слід відзначити, що усі представлені на рис. 1 причини умовно можна поділити на зовнішні (екзогенні) по відношенню до банків, до них належать: історичні передумови та необхідність виконання специфічних функцій не властивих приватним банкам; а також внутрішні (ендогенні) причини, які обумовлені змінами в тому чи іншому банку, що можуть бути пов'язаними з фінансовою нестабільністю та несприятливими ринковими передумовами, до них відносимо: недопущення банкрутства системно важливих банків та вплив кризових явищ на банки.

Проаналізуємо більш детально причини появи державної частки власності на банки в Україні. Перш за все, вважаємо за доцільне розглянути історичні передумови появи банків з державною участю в Україні. Історично так склалося, що після розпаду СРСР державний капітал поступово почав витіснятися приватним і на кінець 1995 року в Україні вже було зареєстровано 230 банків, з них лише 2 державних банки.

Саме АТ «Ощадбанк» та АТ «Укресімбанк» створювалися як державні банки. АТ «Ощадбанк» є правонаступником Державного спеціалізованого комерційного ощадного банку України, зареєстрованого Національним банком України 31 грудня 1991 року. На сьогодні Ощадбанк – єдиний банк, який у відповідності до Закону України «Про банки та банківську діяльність» [5] має державну гарантію за вкладми населення. АТ «Ощадбанк» належить до групи банків з державною часткою за класифікацією Національного банку України, незмінно є одним з провідних вітчизняних банків. Станом на 01.10.2017 року Ощадбанк має другий за розміром активів портфель (222 млрд грн), що становить 17,35 % у активах банківської системи в цілому, перший за обсягом портфель депозитів юридичних осіб (72 млрд грн), що становить 16 %, другий за обсягом портфель депозитів фізичних осіб (78 млрд грн), що становить 18 % та має найбільшу

кількість відділень серед усіх банків України. За підсумками 9 місяців 2017 року банк отримав прибуток у розмірі 448 млн грн (друге місце за розміром прибутку серед банків з державною участю) [6].

Перспективні плани розвитку Ощадбанку пов'язані зі зміцненням своїх лідерських позицій на ринку, продовженням модернізації мережі установ (кількість відділень нового формату має становити 600 установ), запровадженням масштабної просвітницької програми з переходу клієнтів на online-канали обслуговування, збільшенням кількості банкоматів та терміналів самообслуговування, нарощенням обсягів кредитування фізичних осіб, мікро-, малого й середнього бізнесу, поступовим зменшенням частки великих компаній у своєму кредитному портфелі.

Щодо АТ «Укресімбанк», то даний банк заснований Урядом України в 1992 році (100 % акцій належить державі в особі Кабінету Міністрів України). Основна проголошена мета АТ «Укресімбанк» – це реалізація державної політики в сферах промисловості, зовнішньої торгівлі, економіки та фінансів. Загальні активи АТ «Укресімбанк» на 01 жовтня 2017 року становили 166,8 млрд грн (13 % від загальних активів банківської системи), за їх розміром він посідає третє місце серед банків України, у тому числі банк має третій за розміром портфель юридичним особам (102,2 млрд грн), що становить 12 % та сімнадцятий за розміром портфель фізичним особам (1,3 млрд грн), що становить 0,8 % від загального значення по банківській системі. Щодо зобов'язань банку, то АТ «Укресімбанк» має другий за обсягом портфель (14 %) депозитів юридичних осіб (61,9 млрд грн) та третій за обсягом портфель (5 %) депозитів фізичних осіб (23,7 млрд грн). За підсумками 9 місяців 2017 року банк отримав прибуток у розмірі 1,5 млрд грн (перший за розміром прибутку серед банків з державною участю) [6].

В контексті дослідження історичних передумов появи державної власності на банки вважаємо за доцільне згадати напрацювання іноземних науковців Р. Ла Порта (La Porta), Ф. Лопес-де-Силанес (Florencio Lopez-De-Silanes), та А. Шлейфер (Andrei Shleifer) [7]. Вчені досліджували дані близько 90 країн світу (станом на 1970, 1985 та 1995 рр.) щодо наслідків державної власності у банківських системах країн світу та дійшли висновку, що значна частка державної власності у більш ранні періоди економічного розвитку призводить до повільнішого розвитку фінансово-кредитної системи та соціально-економічного зростання країни в порівнянні з іншими країнами, де частка державної власності в банківській системі є незначною.

Далі розглянемо вплив кризових явищ в економіці та банківській системі на збільшення частки державної власності на банки в Україні. Для цього проаналізуємо зміни у загальній чисельності банків та банків з державною участю, а також частки активів банків з державною участю у загальному обсязі активів банківської системи за 2005-2017 рр. (рис. 2).

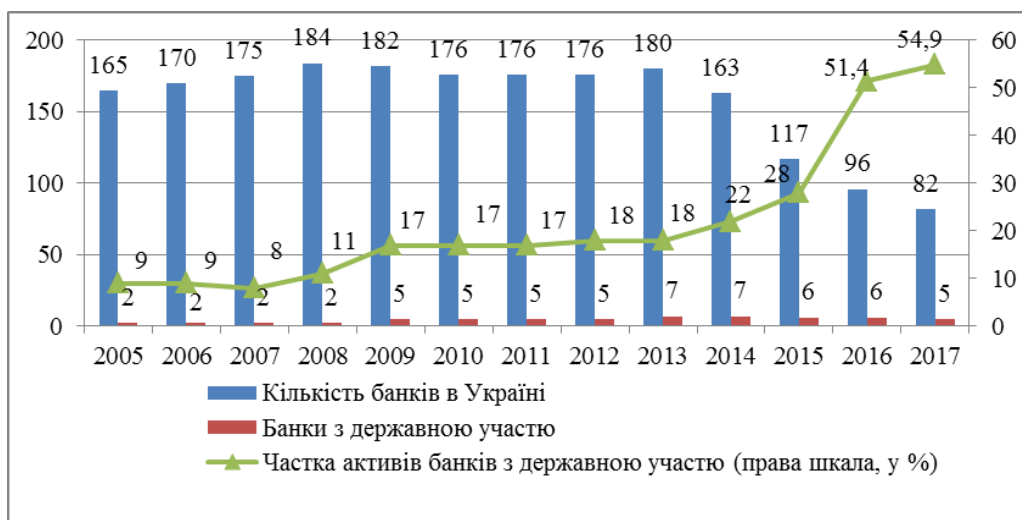

Рис. 2. Динаміка кількості банків в Україні та банків з державною участю за 2005 - 2017 рр. (на кінець періоду) та частка активів банків з державною участю у загальному обсязі активів банківської системи.

Джерело: Складено автором за даними НБУ.

З рис. 2 бачимо, що упродовж 2005-2008 рр. та 2010-2013 рр. відбувалося збільшення кількості діючих банків у банківській системі України (зі 165 за підсумками 2005 року до 180 наприкінці 2013 року), а у 2009 році, 2014-2017 рр. кількість банків стрімко знижувалася (зі 163 за підсумками 2014 року до 82 за підсумками 2017 року). Водночас, у 2009 році збільшилась кількість банків з державною участю з 2 до 5, а у 2013 році було вже 7 банків з державною участю. У 2015-2017 рр. спостерігаємо зниження державної власності на банки в Україні (6 та 5 банків відповідно), однак саме у цей період значно зросла частка активів банків з державною участю у загальному обсязі активів банківської системи (з 28 % за підсумками 2015 року до 54,9 % за підсумками 2017 року) [6].

Так, упродовж кризового періоду Урядом держави було прийнято чимало заходів з метою недопущення катастрофічних наслідків впливу кризи на банківську систему та вітчизняну економіку, як наслідок, відбулося розширення частки державної власності в банках.

Фінансове оздоровлення банків у 2009-2011 рр. здійснювалося, зокрема, через рекапіталізацію за участю Уряду України. Держава стала головним власником таких банків як Укргазбанк, статутний капітал якого наповнила на 3,2 млрд грн, що становить 84,21 % державної власності, Родовід Банк, наповнивши статутний капітал 2,809 млрд грн, що склало 99,97% прав власності, банк Київ, направивши 3,563 млрд грн на поповнення статутного капіталу, таким чином отримавши 99,93% прав власності на установу [8].

Зауважимо, що рекапіталізовані банки не відповідали критерію системно важливих банків, а рішення щодо входження держави в їх статутний капітал прийнято саме з метою уникнення дефолту та відновлення платоспроможності даних фінансово-кредитних установ.

Слід відзначити, що у світовій практиці прикладом прямого втручання держави через безпосереднє фінансування заходів щодо збільшення капіталізації та націоналізації проблемних банків є заходи урядів Великої Британії, Нідерландів, Бельгії, Люксембургу, Франції та Ісландії у 2008-2009 рр. Так, упродовж даного періоду відбулась повна чи часткова націоналізація відразу декількох банківських груп та окремих банків: "NorthernRock", "Bradford&Bingley" були повністю націоналізовані урядом Великої Британії; уряди Нідерландів, Бельгії та Люксембургу частково націоналізували банківсько-страхову групу "Fortis"; уряд Франції створив консорціум разом з урядами Бельгії та Люксембургу для подальшої часткової націоналізації банку "Dexia" – найбільшого у світі кредитора регіональних урядів; уряд Ісландії придбав контрольний пакет акцій "Glitnir Bank", який є третім за розміром банком країни [9].

Розглянемо наступну причину, що обумовлює значну частку держави у банківській системі України – це недопущення банкрутства системно важливих банків, а саме ПАТ КБ «Приватбанк». Зазначимо, що уже три роки поспіль (2016-2018 рр.) Національний банк України відносить ПАТ КБ «Приватбанк», АТ «Укрексімбанк» та АТ «Ощадбанк» до системно важливих банків (відповідно до Положення про порядок визначення системно важливих банків затвердженого постановою Правління НБУ від 25 грудня 2014 року № 863 [10]). Саме банкрутство або неналежне функціонування системно важливих банків може спричинити системні ризики для усієї банківської системи (у іноземних джерелах це явище позначають як «too big to fail»). З метою недопущення таких наслідків, збереження коштів вкладників та у зв'язку з невиконанням банком програми докапіталізації (на 148 млрд грн наприкінці 2016 року), простроченням заборгованості по рефінансуванню на 14 млрд грн, Урядом України 18 грудня 2016 року було прийнято рішення про націоналізацію ПАТ КБ «Приватбанк».

Варто звернути увагу на те, що націоналізацією ПАТ КБ «Приватбанк» пояснюється стрімке зростання частки держави в активах банківської системи (51,4 % за підсумками 2016 року), у власному капіталі (32,5 %), у зобов'язаннях (54,6 %). Стосовно сучасної ситуації, то за підсумками 9 місяців 2017 року ПАТ КБ «Приватбанк» вдалося втримати лідируючі позиції: за розміром активів (256 млрд грн), що складає 20 % активів усієї банківської системи та 36 % активів групи банків з державною участю та за розміром портфеля депозитів фізичних осіб (159 млрд грн), що становить 35,6 % депозитів фізичних осіб по банківській системі в цілому та 57 % групи банків з державною участю [6].

Розглянемо останню причину впливу на збільшення державної власності у банківській системі України – необхідність виконання банками з державною участю специфічних функцій, які не властиві приватним банкам. Так, банки з державною участю, виконуючи покладені на них

завдання зі стимулювання соціально-економічного зростання, здійснюють підтримку реалізації інфраструктурних проектів загальнодержавного значення, кредитування пріоритетних галузей економіки тощо.

Особливо важливе значення з цієї точки зору як раз і мали Український банк реконструкції та розвитку (УБРР) та Державний земельний банк. Однак, можемо з упевненістю зазначити, що жоден із них не виправдав покладених на нього сподівань. Створений у 2004 році УБРР мав стати особливою формою впливу держави на стимулювання фінансової підтримки інвестиційно-інноваційних процесів (активності) підприємницького сектору економіки. Однак, діяльність банку не призвела до розширення можливостей фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств чи розвитку інноваційної інфраструктури і у 2016 році банк було продано китайському інвестору. На сьогодні, частково саме АТ «Укресімбанк» виконує функції банку розвитку.

Щодо Державного земельного банку, то банк було створено у 2012 році зі 100 % державним капіталом. Основна запланована мета діяльності ПАТ «Державний земельний банк»: кредитування підприємств аграрного сектора та реалізація державних програм у цій сфері. Однак ПАТ «Державний земельний банк» так і не став регулятором ринку землі – у 2014 році Урядом було прийнято рішення про ліквідацію банку, а у 2016 році – відкликано його ліцензію.

Наступним етап нашого дослідження є обґрунтування функцій банків з державною участю. Серед вчених немає єдиної думки щодо обґрунтування функцій банків з державною участю.

Так, Магазінер Я. О. [11] виділяє функції, які реалізуються як банками з державною участю, так і приватними банками (стимулююча, акумулююча, посередницька, раціоналістична, захисна), а також специфічні, які притаманні лише банкам з державною участю (соціальна, розвиваюча, оздоровча).

На думку Конягіної М.М. [12] перед банками з державною участю стоїть дві групи задач. Першу групу можна віднести до комерційних задач, коли пріоритети надаються отриманню та максимізації прибутку, підвищенню вартості банку, збільшенню частки ринку. Друга група задач пов'язана з особливим соціальним статусом банків з державною участю в економіці. Розглядаючи задачі другої групи науковцем виділено основні цільові функції банків з державною участю [12]:

- фінансова підтримка пріоритетних задач держави та структурних реформ;
- стимулювання розвитку фінансових ринків;
- подолання криз та пом'якшення їх наслідків.

На нашу думку, з метою більш повного обґрунтування змісту діяльності банків з державною участю, яка полягає у сприянні соціально-економічному зростанню в країні, необхідним є доповнення виділених вченими функцій таким чином:

- сприяння розвитку інноваційної економіки через зниження вартості джерел фінансування для пріоритетних галузей економіки;
- компенсація недоліків ще не достатньо сформованого ринкового механізму;
- забезпечення економічної безпеки держави, зменшуючи вплив іноземного капіталу в банківській системі;
- активізація розвитку малого і середнього бізнесу, що обумовлено організацією взаємовигідного фінансового партнерства та наданням кредитних ресурсів на пільгових умовах.

Серед вчених є противники участі держави в капіталі банків, зокрема через те, що банки з державною участю перешкоджають добросовісній конкуренції на ринку банківських послуг, у зв'язку з одержуваними від держави преференціями, пільгами, адміністративній підтримці; дані фінансово-кредитні установи сприяють неефективному використанню бюджетних коштів, виникненню корупції, а також стримують формування повноцінного фінансового ринку та системи ринкового розподілу ресурсів в державі [13].

Підтримуємо думку Примостки Л.О., що «тенденцію до збільшення державної частки в банківському капіталі слід оцінити позитивно з погляду підвищення фінансової стійкості банківської системи в цілому, однак практика показує, що державні банки не завжди ефективні, а управлінські рішення нерідко приймаються під дією не економічних, а політичних чинників» [1]. Водночас науковець зазначає, що «нارощування частки державного банківського капіталу

негативно впливає на якість банківських послуг, призводить до за політизованості банківського сектору та зниження якості кредитних портфелів, провокує неконтрольоване зростання рівня ризиків» [1].

Таким чином, наявність у вітчизняній банківській системі значної частки державної власності науковці обґрунтовують як з позиції позитивних, так і негативних наслідків. До позитивних наслідків такого впливу можемо віднести:

- вплив на соціально-економічну ситуацію в країні, завдяки можливості реалізовувати великі та соціально-значимі проекти, участі у державних програмах, кредитуванні бізнесу. Саме банки з державною участю, завдяки прямій підтримці держави, повноцінно виконують функцію фінансового посередника та здатні забезпечити суб'єктів підприємницької діяльності такими необхідними грошовими коштами;

- вплив на розвиток реального сектору економіки, шляхом спрямування коштів на кредитування найбільш ефективно;

- реалізація державної економічної та інноваційної політики, з метою виконання соціальної функції держави та розвитку інноваційної сфери економіки. Так, саме через банки з державною участю можуть бути реалізовані важливі державні програми (навіть за невисокого очікуваного прибутку), направлені на підтримку пріоритетних для держави галузей економіки, інноваційних проектів малого та середнього бізнесу тощо;

- значно вищу стабільність та високу рентабельність банків з державною участю, що позитивно впливає на можливість акумуляції грошових коштів населення та підприємств у вигляді поточних рахунків та депозитів, забезпечення стабільності банківської системи України загалом;

- бар'єр для ризикованого збільшення присутності іноземного капіталу (російського походження) у вітчизняній банківській системі, що особливо актуально за умов військової агресії Російської Федерації та проведення антитерористичної операції на Сході України.

До негативних наслідків впливу значної частки державної власності у банківській системі можемо віднести:

- нецільове використання державних коштів, про що свідчить кредитування пов'язаних із політичною елітою країни осіб-власників підприємств, підтримка неефективних підприємств тощо;

- значний вплив на управління банком з державною участю політичної еліти країни (зокрема щодо реалізації неефективних проектів та програм);

- створення певних переваг для одних учасників банківського ринку по відношенню до інших, тобто нівелювання банками з державною участю принципів ринкової конкуренції.

Підсумовуючи проведені дослідження банків з державною участю в сучасній банківській системі вважаємо за доцільне зазначити характеристики, представлені у науковій праці Ейяті Едуардо Леві (Yeayati, Eduardo Levy), Мікко Алехандро (Micco, Alejandro) та Паніца Уго (Panizza, Ugo) [4], які впливають на успішність функціонування банків з державною участю, а саме: визначена мета та місія банку; постійна оцінка досягнення місії; структура управління банком. Саме тому і постає актуальне питання щодо вироблення механізму управління державними банками, що і стане подальшим дослідженням автора.

Висновки. Загалом, саме банки з державною участю займають домінуючу позицію на ринку банківських послуг, а сучасна банківська система України є асиметричною з переважанням державної власності на банки, що обумовлено найрізноманітнішими як зовнішніми причинами (зокрема, історичними передумовами), так і внутрішніми причинами (мінімізація впливу кризових явища на банки, недопущення банкрутства банків).

Таким чином, у вітчизняній банківській системі переважна більшість банків з державною участю є системо важливими, а їх специфіка обумовлена властивими їм функціями – сприяння розвитку інноваційної економіки, компенсація недоліків ринкового механізму, забезпечення економічної безпеки держави, активізація розвитку малого і середнього бізнесу.

Перспективним напрямом подальших дослідження є розробка системи заходів з реформування стратегічного управління банками з державною участю в Україні.

Література

1. Примостка Л. О. Державний капітал у банківській системі України [Електронний ресурс] / Л. О. Примостка // Фінанси, облік і аудит. – 2014. – Вип. 2. – С. 107-119. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Foa_2014_2_10.
2. Абрамова М. А. Роль государства в развитии и модернизации банковского сектора в посткризисный период (российский и казахстанский опыт) : монография / М. А. Абрамова ; под ред. А. М. Абрамовой, А. Г. Конакбаева. – Москва : Издательский дом «Экономическая газета», 2012. – 272 с.
3. Андрушин С. С. Государственные банки РФ: реформа или застой? / С. С. Андрушин, В. В. Кузнецова // Бизнес и банки. – 2011. – № 32. – С. 1-5.
4. Yeyati E. L. Should the Government Be in the Banking Business? The Role of State-Owned and Development Banks : Working Paper / E. L. Yeyati, A. Micco, U. Panizza ; Inter-American Development Bank, Research Department. – Washington, DC, 2004. – № 517.
5. Закон України «Про банки і банківську діяльність» (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 56. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
6. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua>.
7. La Porta R. Government Ownership of Banks / R. La Porta, F. Lopez-De-Silanes, A. Shleifer // The Journal of Finance 57. – 2002. – № 1. – P. 265-301.
8. Оніщенко В. В. Маркетинговий аналіз конкурентоспроможності державних банків / В. В. Оніщенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 3. – Т. 2. – С. 166-172.
9. Дзюба Т. Г. Шляхи підвищення капіталізації банківських установ за участю держави в умовах фінансової нестабільності [Електронний ресурс] / Т. Г. Дзюба // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. - 2009. - Вип. 12. - С. 196-204. - (Сер. : Економіка). - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2009_12_26.
10. Положення про порядок визначення системно важливих банків : затверджено постановою Правління НБУ від 25 грудня 2014 року № 863 / Національний банк України. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=13264040>.
11. Магазинер Я. А. Банки с государственным участием в современной банковской системе Российской Федерации / Я. А. Магазинер // Научно-технические ведомости СПбГПУ. Экономические науки. – 2014. – № 4 (199). – С. 138-147.
12. Конягина М. Н. Банки с государственным участием в банковской системе Российской Федерации : автореф. ... дис. д-ра экон. наук. – Санкт-Петербург, 2013. – 43 с.
13. Кроливецкая В. Э. Государственные банки в современной российской банковской системе [Электронный ресурс] / В. Э. Кроливецкая, И. В. Солдатенкова // Журнал правовых и экономических исследований. – 2013. – № 4. – С. 140-144. – Режим доступа : http://giefjournal.ru/sites/default/files/031_2.pdf.

Стаття рекомендована до друку 03.09.2018

© Огородник В. В., Демко І. І.,
Козьмук Н. І.

References

1. Prymostka, L. O. (2014). Derzhavnyi kapital u bankivskii systemi Ukrainy [State capital in the banking system of Ukraine]. *Finansy, oblik i audit – Finance, accounting and auditing*, 2, 107-119. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Foa_2014_2_10 [in Ukrainian].
2. Abramova, M. A. (2012). *Rol' gosudarstva v razvitiu i modernizatsii bankovskogo sektora v postkriksimyj period (rossijskij i kazahstanskij opyt) [The role of the state in the development and modernization of the banking sector in the post-crisis period (Russian and Kazakh experience)]*. Moscow: Izdatelskii dom «Ekonomichekaia gazeta» [in Russian].
3. Andriushin, S. S., & Kuznetsova, V. V. (2011). Gosudarstvennye banki RF: reforma ili zastoy? [State banks of the Russian federation: reform or stagnation?]. *Biznes i banki – Business and banks*, 32, 1–5 [in Russian].
4. Yeyati, E. L., Micco A., & Panizza, U. (2004). Should the Government Be in the Banking Business? The Role of State-Owned and Development Banks. Inter-American Development Bank, Research Department. *Working Paper*, 517. Washington, DC.
5. Verkhovna Rada of Ukraine. (2001). Zakon Ukrainy «Pro banky i bankivsku diialnist» (zi zminamy ta dopovnenniamy). [Zakon of Ukraine «On Banks and Banking» (with amendments and additions)]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 56. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> [in Ukrainian].
6. Natsionalnyi bank Ukrainy. (n. d.). *Osnovni pokaznyky diialnosti bankiv Ukrainy [Main indicators of Ukrainian banks activity]*. Retrieved from <https://bank.gov.ua> [in Ukrainian].
7. La Porta, R., Lopez-De-Silanes, F., & Shleifer, A. (2002). Government Ownership of Banks. *The Journal of Finance* 57, 1, 265-301.
8. Onishchenko, V. V. (2011). Marketynhovy analiz konkurentospromozhnosti derzhavnykh bankiv [Marketing analysis of the competitiveness of state banks]. *Marketynh i menedzhment innovatsii – Marketing and management of innovations*, 3 (2), 166-172 [in Ukrainian].
9. Dzyuba, T. G. (2009). Shliakhy pidvyshchennia kapitalizatsii bankivskykh ustanov za uchastiu derzhavy v umovakh finansovoi nestabilnosti [Ways of increasing the capitalization of banking institutions with the participation of the state in the conditions of financial instability]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia» – Scientific notes of the National University of Ostroh Academy*, 12, 196-204. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2009_12_26 [in Ukrainian].
10. National bank of Ukraine. (2014). *Polozhennia pro poriadok vyznachennia systemno vazhlyvykh bankiv: zatverdzenoho postanovo Pravlinnia NBU vid 25 hrudnia 2014 roku № 863 [Regulation on the procedure for determining systemically important banks: approved by the decision of the NBU Board dated December 25, 2014]*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=13264040> [in Ukrainian].
11. Magazinier, Ya A. (2014). Banki s gosudarstvennym uchastiem v sovremennoj bankovskoi sisteme Rossijskoj Federatsii [Banks with state participation in the modern banking system of the Russian Federation]. *Nauchno-tehnicheskie vedomosti SPbGPU. Ekonomicheskie nauki – Scientific and technical statements of SPbSPU. Economic sciences*, 4 (199), 138-147 [in Russian].
12. Konyagina, M. N. (2013). Banki s gosudarstvennym uchastiem v bankovskoi sisteme Rossijskoj Federatsii [Banks with the state participation in the banking system of the Russian Federation]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Saint Petersburg [in Russian].
13. Krolivetskaya, V. E., & Soldatenkova, I. V. (2013). Gosudarstvennye banki v sovremennoi Rossijskoj bankovskoi sisteme [State banks in the modern Russian banking system]. *Zhurnal pravovykh i ekonomicheskikh issledovanii – Journal of Legal and Economic Studies*, 4, 140-144. Retrieved from http://giefjournal.ru/sites/default/files/031_2.pdf [in Russian].

The article is recommended for printing 03.09.2018

© Ohorodnyk V. V., Demko І. І.,
Kozmuk N. I.